
ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК: 336.71-044.964(73+477)

Т. А. Васильєва, д.е.н., професор
С. Д. Богма, аспірант**ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ:
ПОРІВНЯННЯ ДОСВІДУ США ТА УКРАЇНИ**

Анотація. У статті розглянуто специфічні особливості реалізації угод злиттів та поглинань у банківському секторі економік Сполучених Штатів Америки та України. Узагальнено історичний досвід консолідації банківського сектору цих країн, проаналізовано поточні тенденції формування корпоративних структур в банківському секторі та проведено їх порівняння.

Ключові слова: злиття та поглинання, консолідація банківського сектору, концентрація, інтеграція.

Т. А. Васильєва, д.е.н., професор
С. Д. Богма, аспірант**СЛИЯНИЯ И ПОГЛОЩЕНИЯ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ:
СРАВНЕНИЕ ОПЫТА США И УКРАИНЫ**

Аннотация. В статье рассмотрены специфические особенности реализации сделок слияний и поглощений в банковском секторе экономик США и Украины. Обобщен исторический опыт консолидации банковского сектора этих стран, проанализированы текущие тенденции формирования корпоративных структур в банковском секторе и проведено их сравнение.

Ключевые слова: слияния и поглощения, консолидация банковского сектора, концентрация, интеграция.

Т. А. Vasyliieva, doctor of economic sciences, professor
S. D. Bohma, postgraduate student**BANK MERGER AND ABSORPTION WITHIN ECONOMIC SECTOR:
THE COMPARISON OF EXPERIENCE IN THE USA AND UKRAINE**

Abstract. It is considered the peculiarities of merger and absorption within banking industry of economics in the USA and Ukraine. The historical background of banking consolidation in the USA and Ukraine is summarized in the article. Current trends of banking industry corporate structures forming are analyzed and compared.

Keywords: merger and absorption, banking consolidation, concentration, integration.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день має місце тенденція до активізації процесів консолідації в банківському секторі, що підтверджується укладанням угод злиттів та поглинань банків як між собою, так і з іншими фінансовими інститутами. Однак, за відсутності досвіду реалізації таких угод в Україні, часто виникають небажані ситуації, які негативно впливають на фінансовий стан учасників об'єднання та можуть нести загрозу безпеці банківського сектору України та її економіці загалом. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у вивченні та дослідженні зарубіжного досвіду злиттів та поглинань у банківському секторі, що дасть змогу попередити виникнення небажаних проблем та запозичити найкращі традиції розвинутих країн у сфері формування корпоративних структур.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Дослідженню теоретичних та практичних питань злиттів та поглинань у банківському секторі економіки присвячено роботи таких зарубіжних учених та економістів: Н. Антіл, О. Будицький, А. Гохан Патрик, Т. Коллер, Ф. Ріда, Т. Коупленд, Дж. Мурін, Стеджер Ульріх, П. Роуз, В. Рутгайзер, Фріц Крюгер, М. Федотова, Р. Шамгунов, У. Шарп та інших. Серед вітчизняних економістів та учених питання злиттів та поглинань в банківському секторі досліджують Г. Азаренков, М. Алексеєнко, З. Васильченко, О. Ю. Проніна,

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

А. Степаненко, О. М. Костюк, І. Івасів, К. Кірєєв, В. Кочетков, С. Козьменко, О. Мендрул, Т. Момот, М. Савлук, І. Сало, Н. Шевчук, Н. Шульга та інші.

Невирішені раніше частини проблеми. Незважаючи на велику кількість робіт у напрямку дослідження злиттів та поглинань у банківському секторі, зокрема – щодо аналізу та вивчення зарубіжного досвіду, недостатньо уваги приділяється оцінці перспектив та потенціальних можливостей імплементації досвіду американських банків для регулювання консолідаційних процесів у вітчизняній банківській системі.

Метою статті є аналіз злиттів та поглинань у банківському секторі США та України і порівняння досвіду консолідації банків та інших фінансових інститутів у цих країнах.

Виклад основного матеріалу. США – одна з найбільш фінансово потужних країн світу, саме її банки є активними учасниками консолідаційних процесів як на міжнародному рівні, так і в межах цієї країни. Великі злиття та поглинання у США розпочалися з 1930-х рр. XX століття. При цьому активізація угод злиттів та поглинань банків припадає на кінець XX-го століття. Так, за період 1980-1998 рр. було здійснено 8 000 банківських об'єднань, в яких приймало участь близько 55 % всіх банків, що існували на 1980 рік. Обсяг придбаних активів у банків-покупців склав приблизно 2,4 трлн. дол. Слід відзначити, що у цей період були здійснені найбільші в історії розвитку банківського сектору США угоди по об'єднанню банків, серед яких: BankAmerica Corp. з Security Pacific, Chemical Corp. з Chase Manhattan, NationsBank Corp. з BankAmerica Corp., Citicorp з Travelers Corporation, Inc. [1-4].

Про початок консолідації банківського капіталу в 80–90-х рр. XX століття у США свідчить і зменшення кількості банків у країні. За останні 20 років кількість банків зменшилась з 12 500 до 8 000 установ на сьогоднішній день. При цьому 10 найбільших банків контролюють близько 54 % активів системи. Зазначимо, що консолідація банківського сектору США у 1980-і роки ґрунтувалась на законодавчій ініціативі у напрямку дерегулювання, а у 1990-і роки – на прагненні банків досягти економії на масштабі [4-6].

На сьогоднішній день консолідаційні процеси за участю банків у США не втрачають популярності, кількість комерційних банків продовжує зменшуватись за рахунок злиттів та поглинань. Так, на 1 січня 2012 року кількість комерційних банків у США становила 6 294 установ (не беручи до уваги 1 072 ощадних установ). Зважаючи на той факт, що на даний момент найбільші чотири банки у США (Bank of America Corp., J. P. Morgan Chase & Company, Citigroup, Wells Fargo & Company) сконцентрували у своїх руках активів на загальну суму близько 7,7 трлн. дол. (або майже 61 %), експерти та науковці, однак, не виключають подальшого скорочення кількості банків та активізацію злиттів та поглинань як основних форм консолідації капіталу в банківській системі. Основними стимулами до об'єднання капіталів для американських банків будуть виступати: підвищення конкуренції на міжнародному та національному рівні, прагнення досягти економії на веденні бізнесу, створення достатньої капітальної бази для протистояння кризовим явищам, а для деяких банків – єдиний варіант для того, щоб залишитись на ринку банківських послуг [4, 7, 8].

Як було зазначено вище, найбільшими банками у США є Bank of America Corp., J. P. Morgan Chase & Company, Citigroup, Wells Fargo & Company. Саме вони виступали активними учасниками в консолідаційних процесах та були утворені за останні 20 років. Відзначимо, що після краху Merrill Lynch у 2008 році, один з найпотужніших банків США, був придбаний Bank of America.

На рис. 1 відображені найбільші злиття та поглинання банків, що мали місце в США за період від 90-х років XX століття до недавніх подій світової фінансової кризи.

Досить поширеною у розвинених країнах та США, зокрема, є інтеграція банків і страхових компаній. На сьогодні найбільш поширеною формою консолідації банків і страховиків є створення банкострахової групи (bankassurance). Така форма консолідації передбачає створення єдиної фінансової установи, яка надає широкий спектр послуг: банківських, страхових інвестиційних. Прикладом банкострахової групи у США є Citi Group, яка була сформована внаслідок злиття Travelers Group та Citicorp (див. рис. 1) [5, 6].

Слід відзначити, що у США створюються потужні фінансові та фінансово-промислові групи (ФПГ – американський варіант), в яких банки виконують як основну роль, так і роль обслуговуючих установ. Тому банки у США приймають участь у різних видах відносин (кредитні, страхові, інвестиційні тощо) та охоплюють різні сектори економіки.

Порівняно з банківським сектором США, український банківський сектор є досить молодим і серйозні процеси консолідації в ньому розпочалися близько 8 років тому. На відміну від США, де

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

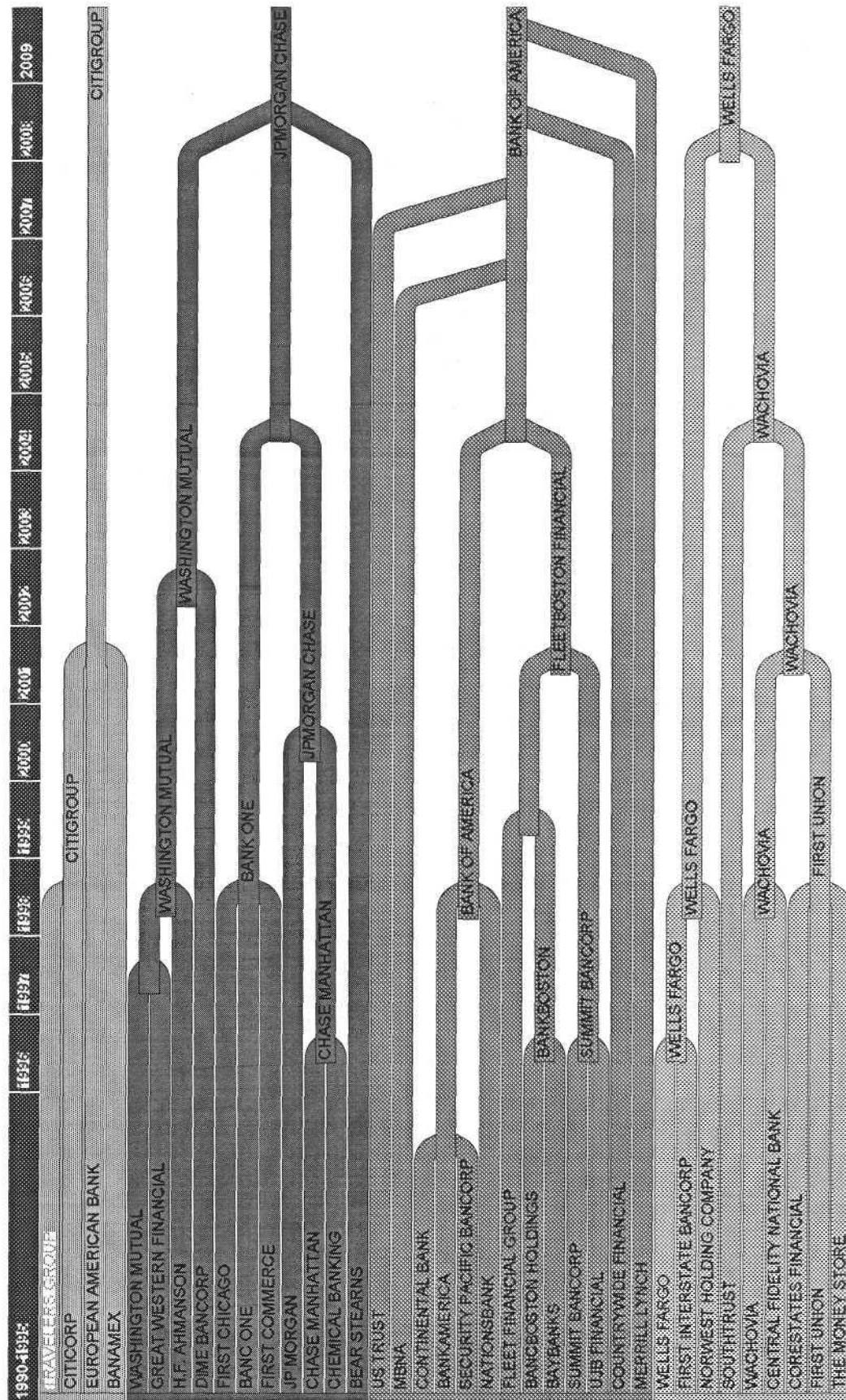

Рис. 1. Найбільші злиття та поглинання банків у США в період з 1990-х рр. до 2009 року (складено автором на основі [1-4])

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

велика кількість злиттів та поглинань банків та інших фінансових інститутів здійснюються між адміністративними одиницями (штатами), в Україні процес консолідації банківського сектору відбувається за активної участі іноземних учасників.

У період 1999-2005 рр. здійснювалися об'єднання лише вітчизняних банків, а початком активізації консолідаційних процесів в Україні за участю закордонних учасників можна вважати 2005 р., коли були здійснені дві великі угоди з купівлі українських банків іноземними групами: група «Raiffeisen International» придбала АПБ «Аваль» за 1 028 млн. дол. та «BNP Paribas Group» придбала АКБ «УкрСиббанк» за 300 млн. євро (при цьому був придбаний 51 % пакету акцій) [9, 10].

За період 2005-2011 рр. в Україні було здійснено близько 30 злиттів та поглинань банків, і експерти прогнозують подальше зростання їх кількості [9, 11]. Слід відзначити, що на сьогодні намічається тенденція до об'єднання не лише великих банків першої та другої групи, а й об'єднання дрібних банків, що в результаті призведе до зменшення загальної кількості банківських установ в Україні та зростання рівня концентрації банківського капіталу.

На сьогодні в Україні активно відбувається інтеграція банків та страхових компаній. На відміну від США, де створюються великі банкострахові групи, що передбачають об'єднання капіталів, в Україні не спостерігається консолідація капіталів банків і страховиків у великих обсягах. Банки та страхові компанії встановлюють взаємовигідні партнерські відносини. Якщо і відбувається об'єднання капіталів, то через відсутність публічності такої інформації досить складно визначити, якою часткою володіє та чи інша установа в капіталі іншої структури [12].

В Україні процес злиття промислового та банківського капіталу до 2011 року регулювався Законом України «Про промислово-фінансові групи». За 15 років існування даного закону, за його змістом було створено лише одну ПФГ – «Титан» у 2001 році. Тому в результаті відсутності власної законодавчої бази, недостатнього врахування світового досвіду щодо створення промислово-фінансових груп (ПФГ), невдалих спроб вирішити проблему інвестування в Україні практично повністю відсутні даного роду угруповання в економіці. Поряд з тим, в Україні створено ряд неформальних та неофіційних ПФГ: «Приват», «Фінанси і Кредит», «Укрсіб», «Систем Кепітел Менеджмент (СКМ)» [13, 14].

У той же час, можна відмітити наявність проблем щодо інтеграції українських банків та інститутів спільного інвестування. Хоча банки й намагаються вводити до своєї структури компанію з управління активами (КУА) ІСІ, їх участь в капіталі ІСІ та вибір його виду обмежується законодавчо, що гальмує процес консолідації банківських та інвестиційних структур в банківському секторі України [6, 9].

Отже, порівняння специфічних особливостей реалізації консолідаційних процесів в банківських секторах США та України можна відобразити у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння специфічних особливостей реалізації консолідаційних процесів в банківських секторах США та України

Сполучені Штати Америки	Україна
Спільні ознаки	
<ul style="list-style-type: none"> - угоди злиттів та поглинань банків мають достатньо велику вартість; - консолідація банківського сектору відбувається за участю іноземних учасників; - банки дотримуються однакових мотивів консолідації як між собою, так і з іншими фінансовими інститутами; - рівень концентрації банківського капіталу поступово зростає за рахунок укрупнення банків та їх великої частки у структурі банківської системи. 	
Відмінності	
США виступає як активним покупцем банків та інших фінансових інститутів на міжнародній арені, так і їх продавцем	В Україні консолідація банківського сектору, особливо злиття та поглинання банків, відбувається за рахунок купівлі вітчизняних банків іноземними інвесторами
Розроблені відповідні нормативні документи та здійснюється нагляд з боку регулюючих органів за процесами злиттів та поглинань в країні	Відсутня необхідна нормативна база для регламентації процесів злиттів та поглинань, не виділені органи, які безпосередньо регулюють дані процеси в країні
Економічна та політична ситуація в країні сприяють розвитку консолідації банківського сектору	Нестабільна політична ситуація та економічні негаразди не дають змоги вітчизняним банкам стабільно здійснювати свою діяльність та реалізовувати угоди злиттів та поглинань
Кількість банківських установ поступово зменшується	Кількість банків поки що залишається незмінною, суттєві зміни очікуються в майбутньому
Високий рівень інтеграції страхового, банківського та інвестиційного ринків	Інтеграційні процеси банків з іншими фінансовими установами знаходяться на початковому етапі розвитку

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Висновки. Порівнюючи досвід злиттів та поглинань у банківському секторі економік США та України, можна дійти висновку, що консолідаційні процеси в Україні певною мірою відповідають загальносвітовим тенденціям, однак динаміка їх реалізації у США значно випереджає Україну. Враховуючи результати порівняння, в Україні мають бути створені економічні, політичні та правові умови для забезпечення здійснення процесу консолідації банківського сектору та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків на міжнародному ринку злиттів та поглинань.

Література

1. List of bank mergers in the United States [Electronic resource] / Wikipedia, the free encyclopedia. – Access mode : http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_bank_mergers_in_the_United_States.
2. Rhoades S. A. Bank Mergers and Banking Structure in the United States, 1980-98 [Electronic resource] / S. A. Rhoades // Board of Governors of the Federal Reserve System. Staff Study. – August 2000. – Access mode : <http://www.federalreserve.gov/pubs/staffstudies/2000-present/ss174.pdf>.
3. Pilloff S. J. Bank Merger Activity in the United States, 1994-2003 [Electronic resource] / S. J. Pilloff // Board of Governors of the Federal Reserve System. Staff Study. – 2004. – Access mode : <http://www.federalreserve.gov/pubs/staffstudies/2000-present/ss176.pdf>.
4. Moore T. The Next Wave of M&A in Banking Podcast [Electronic resource] / T. Moore // Accenture. – Access mode : <http://www.accenture.com/us-en/Pages/insight-mergers-acquisitions-banking-transcript.aspx>.
5. Jones K. D. Consolidation in the U.S. Banking Industry: Is the «Long, Strange Trip» About to End? [Electronic resource] / K. D. Jones, T. Critchfield // FDIC Banking Review. – Access mode : <http://www.fdic.gov/bank/analytical/banking/2006jan/article2/index.html>.
6. Yglesias M. The Origins And Perils Of Bank Consolidation [Electronic resource] / M. Yglesias // «Think Progress». Financial Regulation. – 2011. – Access mode : <http://thinkprogress.org/yglesias/2011/10/18/346586/bank-consolidation/?mobile=nc>.
7. Mason J. M. Number of U.S. Banks Drop by 77 in First Quarter [Electronic resource] / J. M. Mason // Seeking Alpha. – Access mode : <http://seekingalpha.com/article/271658-number-of-u-s-banks-drop-by-77-in-first-quarter>.
8. Grocer S. Ranking the 50 Biggest U.S. Banks: From BofA to Commerce Bancshares [Electronic resource] / S. Grocer // The Wall Street Journal. – Access mode : <http://blogs.wsj.com/deals/2011/03/24/ranking-the-50-biggest-u-s-banks-from-bofa-to-commerce-bancshares/>.
9. Сашинська А. В. Злиття і поглинання в банківському секторі України [Електронний ресурс] / А. В. Сашинська, Є. О. Стрижак // Придніпровський научний вестник. – 2011. – № 8. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>.
10. Financial Institutions : Mergers & Acquisitions in Central and Eastern Europe [Electronic resource] / Allen & Overy. Key legal issues, August 2006. – Access mode : <http://www.allenoverly.com/AOWeb/binaries/33673.PDF>.
11. Bolkhovitinov A. Mergers and Acquisitions in Ukraine's Banking: 1.5 years since the global economic downturn hit the country [Electronic resource] / A. Bolkhovitinov // World Finance Review. – 2010. – Access mode : <http://www.worldfinancereview.com/may2010/mergersandacquisitionsinukrainesbanking.html>.
12. Кучеренко В. Форми інтеграції банківського та страхового капіталів [Електронний ресурс] / В. Кучеренко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2010. – № 3. – С. 57-66. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/vknteu/2010_3/6.pdf.
13. Лепинська І. Специфіка банківських об'єднань: вітчизняний та зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / І. Лепинська // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2009. – № 6. – С. 78-85. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vknteu/2009_6/9.pdf.
14. Колісник М. К. ПФГ як перспективний напрямок господарювання в Україні [Електронний ресурс] / М. К. Колісник, О. І. Кобилецька // Електронний архів наукових публікацій. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/8028/1/73.pdf>.

Bibliography

1. List of bank mergers in the United States [Electronic resource] / Wikipedia, the free encyclopedia. – Access mode : http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_bank_mergers_in_the_United_States.
2. Rhoades S. A. Bank Mergers and Banking Structure in the United States, 1980-98 [Electronic resource] / S. A. Rhoades // Board of Governors of the Federal Reserve System. Staff Study. – August 2000. – Access mode : <http://www.federalreserve.gov/pubs/staffstudies/2000-present/ss174.pdf>.
3. Pilloff S. J. Bank Merger Activity in the United States, 1994-2003 [Electronic resource] / S. J. Pilloff // Board of Governors of the Federal Reserve System. Staff Study. – 2004. – Access mode : <http://www.federalreserve.gov/pubs/staffstudies/2000-present/ss176.pdf>.
4. Moore T. The Next Wave of M&A in Banking Podcast [Electronic resource] / T. Moore // Accenture. – Access mode : <http://www.accenture.com/us-en/Pages/insight-mergers-acquisitions-banking-transcript.aspx>.
5. Jones K. D. Consolidation in the U.S. Banking Industry: Is the «Long, Strange Trip» About to End? [Electronic resource] / K. D. Jones, T. Critchfield // FDIC Banking Review. – Access mode : <http://www.fdic.gov/bank/analytical/banking/2006jan/article2/index.html>.
6. Yglesias M. The Origins And Perils Of Bank Consolidation [Electronic resource] / M. Yglesias // «Think Progress». Financial Regulation. – 2011. – Access mode : <http://thinkprogress.org/yglesias/2011/10/18/346586/bank-consolidation/?mobile=nc>.
7. Mason J. M. Number of U.S. Banks Drop by 77 in First Quarter [Electronic resource] / J. M. Mason // Seeking Alpha. – Access mode : <http://seekingalpha.com/article/271658-number-of-u-s-banks-drop-by-77-in-first-quarter>.
8. Grocer S. Ranking the 50 Biggest U.S. Banks: From BofA to Commerce Bancshares [Electronic resource] / S. Grocer // The Wall Street Journal. – Access mode : <http://blogs.wsj.com/deals/2011/03/24/ranking-the-50-biggest-u-s-banks-from-bofa-to-commerce-bancshares/>.
9. Sashynska A. V. Zlyttia i pohlynannia v bankivskomu sektori Ukrainy [Elektronnyi resurs] / A. V. Sashynska, Ye. O. Strzhak // Prydneprovskiy nauchnyi vestnyk. – 2011. – № 8. – Rezhym dostupu : <http://www.rusnauka.com>.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

10. Financial Institutions : Mergers & Acquisitions in Central and Eastern Europe [Electronic resource] / Allen & Overy. Key legal issues, August 2006. – Access mode : <http://www.allenoverly.com/AOWeb/binaries/33673.PDF>.

11. Bolkhovitinov A. Mergers and Acquisitions in Ukraine's Banking: 1.5 years since the global economic downturn hit the country [Electronic resource] / A. Bolkhovitinov // *World Finance Review*. – 2010. – Access mode : <http://www.worldfinancereview.com/may2010/mergersandacquisitionsinukrainesbanking.html>.

12. Kucherenko V. Formy intehratsii bankivskoho ta strakhovoho kapitaliv [Elektronnyi resurs] / V. Kucherenko // *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*. – 2010. – № 3. – S. 57-66. – Rezhym dostupu : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/vknteu/2010_3/6.pdf.

13. Lepynska I. Spetsyfika bankivskykh obiednan: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid [Elektronnyi resurs] / I. Lepynska // *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*. – 2009. – № 6. – S. 78-85. – Rezhym dostupu : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vknteu/2009_6/9.pdf.

14. Kolisnyk M. K. PFH yak perspektyvnyi napriamok hospodariuvannia v Ukraini [Elektronnyi resurs] / M. K. Kolisnyk, O. I. Kobyletska // *Elektronnyi arkhiv naukovykh publikatsii*. – Rezhym dostupu : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/8028/1/73.pdf>.

Надійшла 01.11.2011